

A: MODEL ZDOŇOV – JAK VRÁTIT VODU DO KRAJINY

Zkráceno a upraveno pro potřeby lekce.

V posledních letech žijeme pod heslem Boj proti suchu. Předtím to byl Boj proti povodním. Aktuálně se již – ale příliš pomalu vzhledem ke své jednoduchosti – prosazuje myšlenka, že povodeň i sucho mají stejnou příčinu: naši obecně tragickou schopnost moudře hospodařit s vodou v krajině.

Opatření pro nápravu vodního režimu krajiny dávají smysl, a tedy i přinášejí užitek teprve tehdy, když jsou komplexní. To znamená, že musí být systematická a vzájemně spolu provázaná. Pak se i jednotlivé části mohou vzájemně podporovat. Krajina je celek, kde voda vše propojuje.

Velké povodně ve městech na řekách jsou totiž jen součtem chyb a nepořádků ve spoustě mikropovodí. V Praze umíme montovat protipovodňové bariéry a v jiných městech budujeme ohyzdné betonové hráze, ale neumíme se věnovat počátku všeho – poměrům v mikropovodích. A podobně to je i se suchem. Ostatně letošní (rok 2020, pozn. ed.) bleskové povodně nám jasně ukázaly, kde jsou v mikropovodích rezervy.

Model Zdoňov je projekt, který navrácí vodu do krajiny v okolí obce Zdoňov na Broumovsku. Jeho cílem je obnovit hydrologický režim krajiny pomocí všech dostupných opatření – obnovy vodních toků a mokřadů, obnovy či zhotovení rybníčků, tůní, zvýšení podílu stromů a keřů ve volné krajině včetně návrhu nových lesů. Jeho autorem je spolek Živá voda vedený Jiřím Malíkem. Model Zdoňov se dostal mezi šest nejlepších projektů, z nichž se vybírala takzvaná vodní Nobelova cena – Stockholm Water Prize, která oceňuje projekty přispívající k ochraně světových vodních zdrojů. Protože modelových řešení vzniká více, přijala iniciativa jméno Živá krajina. Jejím výsledkem by měl být mimo jiné Krajinový plán ČR – podklad pro komplexní renovaci krajiny a adaptaci na klimatickou změnu.

Tip na rozšíření: Podívejte se na web spolku Živá krajina a prostudujte Krajinový plán adaptace ČR na klimatickou změnu: <https://spolecneprotisuchu.cz/#mapa>

ZDROJ:

Duras, J.: Jindřich Duras: Model Zdoňov – projekt malý rozsahem a velký významem. Ekolist.cz [online], 18. 8. 2020 [cit. 12. 11. 2021]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/jindrichn-duras-model-zdonov-zdanlive-maly-projekt-ale-vyznamny-pro-celou-republiku>

B: BAGROVÁNÍ LESNÍCH CEST

Zkráceno a upraveno pro potřeby lekce.

Novátorský přístup k zadržování vody v krajině zkoušejí ochránci přírody v Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Na severním svahu Velkého Javorníku zbudovali důmyslný systém tůní, který zpomaluje povrchovou vodu a vrací ji zpět pod povrch.

Místem experimentu se stala bývalá přibližovací linka na stahování dřeva. Po ní odtékalo při každém dešti velké množství vody do nedalekého potoka. Podobných cest jsou přitom podle ochránců přírody v České republice tisíce.

S nápadem, jak právě konkrétní již nepoužívanou cestu na Velkém Javorníku využít, přišel lesní dělník z Bordovic Ondřej Brož. Na úseku dlouhém sedmdesát metrů pak ochránci i s pomocí těžké techniky vyhloubili 28 tůní. Každá má rozměr 3 x 4 metry a hloubku od deseti do šedesáti centimetrů. Přepážky mezi jednotlivými tůněmi bylo poté třeba ještě ztuhnit a přebytečná voda má nyní možnost odtéct pomalu do lesa.

„Les ze mě udělal člověka s velkým srdcem. Nyní, když to nejvíc potřebuje, mu chci vrátit to, co jsme mu jako lidé vzali, vodu,“ říká Ondřej Brož, který se inspiroval podobnými opatřeními na Slovensku či Ukrajině.

Práce netrvala ani dvě hodiny, její přínos je ale obrovský. V tůních se podle odhadu ochránců přírody podařilo zadržet přibližně 150 tisíc litrů vody. Lesy jsou tak ochráněné před erozí, rychlým odtokem vody a nadměrným vysušením. To pomůže jejich rychlejší obnově. Ekologové očekávají, že útočiště v tůních rychle najdou také vzácní obojživelníci.

„Ztuhněné přibližovací linky totiž fungují jako drenáže - dokonale vysušují krajinu a les a opatření tohoto charakteru by vysušování měla zabránit,“ vysvětlují lesníci změnu.

Tip na rozšíření: Podívejte se na fotogalerii a video k projektu v článku níže.

ZDROJ:

Burda, M.: VIDEO: Z bývalé cesty ke stahování dřeva je řada tůní. Experiment zadrží vodu. Valašský deník. cz [online], 11. 6. 2020 [cit. 12. 11. 2021]. Dostupné z: https://valassky.denik.cz/zpravy_region/z-byvale-cesty-ke-stahovani-dreva-je-rada-tuni-experiment-zadrzi-vodu-20200611.htm

C: OBNOVA CEST A ALEJÍ

Zkráceno a upraveno pro potřeby lekce.

Ze silnice se odpojuje písčité stezka, která rychle přechází v travnatý, čtyři metry široký pás lemovaný po obou stranách posečeným polem. Pěší stezka ve svém běhu roztíná dva velké lány na dva kusy, jeden má třicet, druhý padesát hektarů. Po celé její jedné straně už tři roky zapouští kořeny v pravidelných rozestupech mladé duby a třešně. Většinou se navzdory suchu daří, a tak podél 2,5kilometrové cesty pomalu roste alej. Kde nejsou stromy, tam rostou křoviny a vysoká tráva, jen vždy po pár stovkách metrů přijde patnáctimetrová mezera. To je místo pro těžkou zemědělskou techniku, která tudy může projíždět mezi oběma polovinami pole. „Lidé si to pochvalují, dá se tu jít pěšky i jet na kole a cestu mezi vesnicemi to zkrátilo – dřív bylo nutné pole obcházet.“

Kromě toho, že místním lidem cesta vrátila prostor, který do té doby patřil pouze traktorům a kombajnům, prospívá spojnice mezi Čičovem a Hořehledy krajině. Rozděluje velká pole na menší části a natrvalo se tu uchytil trávník. Vzhledem k tomu, že oba lány se mírně svažují k nedaleké říčce, když přijde prudký déšť, cesta zachytí část vody valící se polem dolů do údolí a nedovolí jí hned z pole odtéct. Kromě zmíněných stromů se podél cesty uchytila i na první pohled neuspořádaná spleť proutí a trav. Může tu žít hmyz i bažanti a zajíci. Pro tahle plachá zvířata jsou rozlehlé monolity lánů past – buď na nich umírají žízni, nebo se nemají kde schovat a zabije je postřik či zemědělská technika.

Zapomenutá cesta, která existuje jen v mapách, je pozemek jako každý jiný. Když si současná zemědělská družstva a velké zemědělské akciové společnosti, potomci socialistických JZD, pronajaly obhospodařovanou půdu od staronových malých vlastníků půdy, nic se vlastně nezměnilo. Cesty zůstaly dál zaorané, obce je pronajaly stejně jako zbytek svých pozemků. „Většina těchto nájemních smluv a pachtů má výpovědní lhůtu jeden rok, někdy i méně,“ říká Pavel Čížek starosta ve Spáleném Poříčí. „Pokud se tedy obec rozhodne cestu obnovit, může se buď s nájemcem dohodnout, ať cestu zřídí sám, nebo nájem svého pozemku vypovědět – a cesta je na světě,“ vysvětluje. „Není to žádná věda a dokáže to každý.“

ZDROJ:

Brolík, T.: U každé vesnice je poklad. Respekt [online], Economia, a. s., 8. 1. 2020 [cit. 12. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2019/33/u-kazde-vesnice-je-poklad>

D: ZÁKON O VELIKOSTI POLÍ

Zkráceno a upraveno pro potřeby lekce.

Český venkov čeká jedna z největších změn za poslední desetiletí. Ministerstvo zemědělství připravilo přelomová pravidla pro hospodaření s půdou, která omezí plochy monokultur. Od začátku roku 2021 tak budou muset zemědělci pěstovat jednu plodinu pouze na plochách menších než 30 hektarů.

Změna se dotkne veškeré zemědělské půdy a zhruba tří tisíc zemědělců, kteří hospodaří na polích s celkovou výměrou přibližně jeden milion hektarů. Úpravu pravidel ministerstvo zakomponovalo do nařízení vlády, které stanovuje požadavky na správné hospodaření. Ty musejí zemědělci povinně dodržovat, aby měli nárok na některé hlavní dotace. Například na přímé platby na plochu nebo podpory z Programu rozvoje venkova.

Právě velké lány polí, na kterých se pěstuje jedna plodina, jsou podle vědců jednou z hlavních příčin, proč krajina ztrácí svoji biologickou rozmanitost. Velké plochy je navíc nutné více ošetřovat chemickými postřiky a kvůli používání těžké zemědělské techniky na obří pole se pak půda neustále zhutňuje a ztrácí schopnost vsakovat vodu.

„Naším záměrem je zlepšovat stav zemědělské půdy a tím i životního prostředí. Pokud zemědělci přestanou pěstovat monokultury na rozsáhlých, ničím nepřerušovaných polích, zlepšíme i schopnost krajiny zadržovat vodu. To je v těchto suchých letech, a s výhledem nepříznivého klimatu i do budoucna, velmi důležité,“ řekl ministr zemědělství Miroslav Toman.

ZDROJE:

Konec širých lánů v Čechách? Venkov čeká velká změna. BusinessInfo.cz [online], 24. 10. 2019 [cit. 12. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/konec-siryx-lanu-v-cechach-venkov-ceka-velka-zmen>

Menclová, K.: Česká pole se zásadně změní 30 ha od roku 2021. ČMSZP - Českomoravský svaz zemědělských podnikatelů [online], 15. 10. 2019 [cit. 12. 11. 2021]. Dostupné z: <http://cmszp.cz/mze/2019/ceska-pole-se-zasadne-zmeni/>